

kampanju sa svrhom organiziranja odgovarajuće zdravstvene službe na selu, poglavito one koja se bavila pitanjem zaštite majki i djece.

U pretposljednem su poglavlju naznačeni neki od problema koji su otežavali uspješno predstavljanje zdravstveno-prosvjetnih poruka na selu: nepismenost i opća kulturna zaostalost, lokalni običaji, kulturološka i religiozna ograničenja, tabuiziranje pojedinih tema, nerazumijevanje samog sadržaja poruka kao i svrhe i važnosti predavanja, nemogućnost pohađanja tečajeva zbog slabe materijalne situacije itd. Na provođenje programa unapređivanja narodnog zdravlja presudno je, dakako, utjecao i odnos politike i državnih institucija prema javnome zdravstvu. Tako uslijed nepovoljne političke situacije ranih 1930-ih zdravstveno-prosvjetni rad doživljava stagnaciju i krizu koju će prebroditi tek u doba uspostave Banovine Hrvatske (str. 126.–133.). Posljednjim, zaključnim poglavljem naglašava se kako je međuratnim zdravstvenim prosvjećivanjem, njegovim pristupom, oblicima i metodologijom, stvorena osnova za oblikovanje zdravstveno-odgojnog rada u suvremeno doba (str. 134.–138.).

Knjiga Željka Dugca pruža vrijedan uvid u proces zdravstvenog prosvjećivanja u međuratnoj Hrvatskoj i istodobno otvara brojna pitanja i nova područja koja iziskuju daljnja znanstvena istraživanja i nadopune. Korisna je i zato što prikazuje društveni kontekst u kojemu se usvajaju i provode nove, progresivne ideje modernizacije i socijalizacije medicine u cilju unapređenja života ne samo pojedinca, nego i društva u cjelini. Rezultati autorovih istraživanja proizašli su iz korištenja obimne domaće i inozemne arhivske građe, a s obzirom na to da su izneseni brojni podaci koji upotpunjuju sliku o tadašnjem društvu, njegovoj kulturi, običajima, svjetonazoru i mentalitetu, ova je knjiga dobrodošla literatura ne samo za one koji se bave poviješću javnoga zdravstva i medicine u Hrvatskoj, nego i za one koji istražuju teme s područja društvene povijesti.

MARINA KUČER BEŠ

Janko VRAČAR, Milica RADOJČIĆ, *Vrbaska banovina 1929-1941.*, Muzej Republike Srpske, Banja Luka 2010., 90 str.

U izdanju Muzeja Republike Srpske 2010. godine izašla je knjiga *Vrbaska banovina 1929-1941*. Svrha ovog izdanja je dvojaka. Naime, ono služi kao katalog prošlogodišnje izložbe posvećene Vrbaskoj banovini, o čemu svjedoči sam format izdanja te mnoštvo slikovnog materijala koje nalazimo unutar ovoga naslova, a koje je ujedno korišteno u postavljanju izložbe. S druge strane ova knjiga je ujedno punopravna monografija Vrbaskе banovine kao administrativne jedinice iz doba Kraljevine Jugoslavije. Dapače, sam tekstualni dio knjige, koliko god se u konačnici činio tek pregledan, možda je najveća količina teksta posebno posvećena formiranju i funkcioniranju jedne od onodobnih banovina te pridonosi shvaćanju gospodarskog, kulturnog, prosvjetnog i općenito društvenog života njezina teritorija toga doba. Interes za temu od strane izdavača proizlazi iz toga što je Vrbaska banovina bila prva veća posebna administrativna jedinica zapadno od Drine stvorena tako da su u njoj Srbi bili apsolutna većina. To je i doba kad se grad Banja Luka naglo razvija, prvi put kao centar neke veće regije, te se emancipira od Sarajeva kao središta Bosne i Hercegovine. Zbog već spomenute dvojja-

kosti ove monografije u prikazu će se nastojati prikazati njezin tekstualni dio, a uz to spomenuti i zanimljivije vizualne priloge koji prate pojedina poglavlja.

Već u predgovoru autori objašnjavaju kako je monografija, kao i sama izložba, nastala iz potrebe obilježavanja osamdesete godišnjice postojanja Muzeja Republike Srpske čiji je najstariji izravni prethodnik Muzej Vrbaske banovine koji je nastao 1930. dekretom prvog bana te banovine Svetislava Milosavljevića. Predgovor osim toga donosi popis mnogih institucija i pojedinaca koji su pomogli, najviše ustupljenom građom, formiranju izložbe posvećene Vrbaskoj banovini.

“Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca od 1918. do 1929. godine” naslov je prvog poglavlja u kojem se govori o situaciji na cijelom političkom prostoru koje je od 1918. počelo tvoriti monarhističku južnoslavensku državu. Naglasak je, naravno, stavljen na nacionalno-političke odnose toga doba koji su se manifestirali i u različitim pogledima političkih stranaka na organizaciju državne vlasti na tom teritoriju. Poglavlje završava kraćom analizom proglašenja osobne diktature kralja Aleksandra I. Karađorđevića. Većina slikovnih priloga koji prate ovo poglavlje zapravo su fotografije političkih prvaka prve Jugoslavije, od Stjepana Radića i Antuna Korošca do Nikole Pašića i kralja Aleksandra. Osim toga poglavlje donosi i dvije zanimljive karte administrativne podjele Kraljevine SHS/Jugoslavije – prvu u kojoj je još iznesena podjela na oblasti te drugu na kojoj su ucrtane unutarnje granice zemlje i upravna podjela po banovinama.

Drugo poglavlje knjige, “Organizacija Kraljevske banske uprave Vrbaske banovine”, govori o formiranju banske vlasti u Vrbaskoj banovini s posebnim naglaskom na djelovanje prvog bana Milosavljevića, ali i organizaciju upravnih banovinskih struktura u cijeloj državi. Slikovni prilozi ovdje prate prvog bana, bansko vijeće, ali najviše razne građevine koje su građene za potrebe banske uprave početkom tridesetih godina u Banjoj Luci kao središtu banovine (zgrada banske uprave, Banska palača, zgrada za smještaj banovinskih činovnika itd.).

Sljedeće poglavlje obrađuje “Politički život u Vrbaskoj banovini”. Iako je podjelom na banovine stvorena Vrbaska banovina na čijem je teritoriju srpski narod imao apsolutnu većinu (oko 58% po popisu iz 1931.), ipak se nesumnjivo radilo o vjerski i nacionalno vrlo miješanoj sredini. Dobar dio poglavlja posvećen je recepciji raznih općenitih jugoslavenskih političkih događanja na teritoriju Vrbaske banovine. Diktatura, u svom otvorenom ili pseudoparlamentarnom obliku, obilježila je politički život Vrbaske banovine u tridesetim godinama XX. stoljeća. Prijetnju njezinu opstojanju predstavljali su razni planovi za reorganizaciju same Jugoslavije koji su se ostvarili jedino u pogledu formiranja Banovine Hrvatske kao administrativne samoupravne jedinice hrvatskoga naroda. Banovini Hrvatskoj pripala su 1939. i dva kotara s dotadašnjeg teritorija Vrbaske banovine – Gradačac i Derventa. Poglavlje završava kraćim pregledom djelovanja političkih i građanskih udruženja s prostora te banovine. Vizualni sadržaj poglavlja u dobroj mjeri posvećen je osobama iz tadašnjeg jugoslavenskog političkog i građanskog života. Osim kraljeva Aleksandra i Petra II., kneza Pavla, D. Cvetkovića i V. Mačeka, ovdje nalazimo i slike svih banova Vrbaske banovine, ali i članske iskaznice nekih društava te jedan panoramski snimak Banje Luke iz tridesetih godina.

Dio “Privredni život u Vrbaskoj banovini”, kao što mu i ime govori, bavi se ekonomskim pitanjima područja banovine do 1941. godine. Ovaj period obilježava općenita nerazvijenost gospodarstva te neumoljiva statistika koja govori o tome kako oko

90% stanovništva banovine živi na selu i bavi se poljoprivredom. U gradskoj privredi prevladava sitni obrt koji se, pomoću bankarskog sektora, nastoji razviti kroz niz strukovnih udruženja. U isto vrijeme krupnija industrija u banovini postoji najviše u drvoprerađivačkom sektoru (u Drvaru, Banjoj Luci, Tesliću itd.). Ova glava monografije završava razrješavanjem pitanja razvoja prometa i turizma na području banovine, koje je popraćeno mnoštvom fotografija raznih objekata. Prije toga ističe se mnoštvo slika i nekoliko razglednica s motivima većih industrijskih poduzeća u banovini.

Poglavlje naziva "Prosvjetne prilike u Vrbaskoj banovini" bavi se pitanjima obrazovanja u tridesetim godinama XX. stoljeća na tom području. Gospodarsku i prometnu nerazvijenost banovine pratila je i općenita nerazvijenost što se tiče školstva i kulture. Podaci o preko 72% nepismenih na području banovine bili su poražavajući, pa je banska vlast u samo nekoliko godina svoga postojanja poradila na udvostručenju broja škola te financirala mnoge tečajeve za analfabete. Stječe se dojam da je povećanje broja pismenih bio jedan od najvećih uspjeha banske uprave ove banovine uopće. Materijali koji prate ovo poglavlje sastoje se od većeg broja slika školskih zgrada te tadašnjih učeničkih odjeljenja iz raznih mjesta te banovine.

Predzadnje poglavlje nosi naziv "Kulturna politika Vrbaske banovine" i govori o radu mnogih kulturno-prosvjetnih udruženja te općenitim kulturnim prilikama u banovini toga doba. U poglavlju se spominje rad raznih institucija i društava s općeu-goslavenskim ili srpskim nacionalnim predznakom. Djelatnošću su se tada isticala sokolska društva, banjalučko Narodno pozorište te 1930. novoosnovani Muzej Vrbaske banovine. Slikovni materijal ovoga poglavlja prikazuje, osim građevina organizacija spomenutih u prethodnoj rečenici, mnoga društva snimljena u trenucima svog djelovanja. Tako su prikazani članovi aerokluba "Naša krila", članice "Kola srpskih sestara", "Gajreta" i brojnih drugih društava.

"Zdravstvo i zdravstveno prosvjećivanje" naziv je posljednje glave knjige. U njemu se govori o zdravstvenim prilikama toga doba, kao i pokušajima njihova poboljšavanja. Osim akutno lošeg higijenskog stanja na životni vijek stanovništva utjecale su i mnoge teže bolesti poput difterije i tifusa. Alkoholizam i sifilis bili su također česti. Zato su, osim državnih i banovinskih zdravstvenih organa, na području Vrbaske banovine djelovala i mnoga društva, poput Crvenog križa, koja su brinula o podizanju razine brige za zdravstvo, kao i općenitom razvoju higijenskih prilika. Nekoliko fotografija koje prate ovo poglavlje svjedoče o zdravstvenim objektima toga doba te o djelatnosti društava koja su brinula o poboljšanju zdravstvenih prilika.

Monografija *Vrbaska banovina 1929-1941*. pokušava predočiti cjelokupni život jedne administrativne jedinice unutar Kraljevine Jugoslavije. Ona nije samo pregled političke ili institucionalne povijesti jedne upravne jedinice. *Vrbaska banovina* zapravo pretendira na mnogo više. Ona uspješno govori o zdravstvu, političkim i kulturnim organizacijama stanovništva, prosvjeti, privredi i gospodarstvu, građevinskim te urbanističkim zahvatima. Iako opsegom relativno mala, knjiga pregledno i sumarno govori o mnogobrojnim temama te je stoga neprocjenjiva za razumijevanje društvenog života stanovništva prostora negdašnje Vrbaske banovine u međuratnom razdoblju.